

Čipka kao inspiracija u kreiranju modne kolekcije

Bardić, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:042243>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD
ČIPKA KAO INSPIRACIJA U
KREIRANJU
MODNE KOLEKCIJE

Sara Bardić

Zagreb, 2021. god., rujan

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE

ZAVRŠNI RAD
ČIPKA KAO INSPIRACIJA U
KREIRANJU
MODNE KOLEKCIJE

Mentor:

Doc.art., Marin Sovar

Student:

Sara Bardić,

0117229978

Zagreb, 2021. god., rujan

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Modul: Modni dizajn

Broj stranica: 37

Broj slika: 22

Broj literaturnih izvora: 7

Broj likovnih ostvarenja: 15

Članovi povjerenstva:

1. doc. dr. sc. BLAŽENKA BRLOBAŠIĆ ŠAJATOVIĆ, predsjednica

2. izv. prof. art. KORALJKA KOVAČ DUGANDŽIĆ, članica

3. doc. art. MARIN SOVAR, član

4. izv. prof. HELENA SCHULTHEIS EDGELER, zamjenica člana

Datum predaje i obrane rada:

SAŽETAK:

Ovaj završni rad bavit će se proučavanjem i istraživanjem čipke kao materijala, korištene na području Hrvatske. Posebnu pozornost posvetit ćemo definiciji čipke, preciznije njezinom nastanka, korištenju, rasprostranjenosti te podjeli. Kada govorimo o podjeli, najviše ćemo se orijentirati na tehnike kojom su čipke rađene, kao što je i prije navedeno, navesti ćemo točne geografske točke koje su zabilježene kao područja nastanka čipke, barem onoliko koliko nam dostupna literatura dopušta, isto tako razraditi će se tema materijala koji su njeni izrađivači koristili u izradi kao i način kojim su pristupali izradi, a navesti ćemo i područja gdje se čipka kao takva rasprostranila na području Hrvatske. Ovim radom također su obuhvaćena područja istraživanja poznate učiteljice lepoglavskog čipkarstva, Zlate Šufflay kao i njezine suradnice Danice Brössler.

KLJUČNE RIJEČI: čipka, čipkarstvo, Lepoglava, Pag, Hvar

SADRŽAJ:

1. Uvod	str. 1
2. Razrada teme	str. 2
2.1. Što je to čipka?.....	str. 2
2.2. Podjela čipke.....	str. 3
2.2.1. Lepoglavska čipka.....	str. 3
2.2.2. Paška čipka.....	str. 11
2.2.3. Hvarska čipka.....	str. 14
3. Istaknute učiteljice čipkarskih tečajeva u Lepoglavi	str. 16
3.1. Zlata Šufflay.....	str. 14
3.2. Danica Brössler.....	str. 18
4. Eksperimentalni dio	str. 20
5. Zaključak	str. 36
6. Literatura	str. 37

UVOD:

Ovo istraživanje se orijentira na jedno od najdragocjenijih ručnih tvorevina, čipku; hrvatsku čipku. Njezin nastanak, odnosno početak izrade nikada nije bio točno definiran. Zbog različitih informacija koje su ljudi prikupili tijekom povijesti, literatura nije obuhvaćena u cijelosti, dio podataka se s vremenom izgubio ili je bio namjerno uništen. Iako je znatan dio stručnih istraživanja o čipkama na području Hrvatske tijekom političkih zbivanja nestao, možemo sa sigurnošću reći da se njezina posebnost i unikatnost nikada nije izgubila. Brojna politička i ratna zbivanja nisu bila blagonaklona prema Europi pa tako ni Hrvatska nije ostala pošteđena. Razmirice unutar zemalja su utjecala na promjene u čipkarstvu, bilo u pozitivnom ili u negativnom smislu.

Izvori koji su mi olakšali istraživanje za ovaj završni rad su knjige: „*Lepoglavsko čipkarstvo*”, 2008. god., autorice Tihane Petrović Leš, knjiga: „*Hrvatske čipke- Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa hrvatske čipke- Nova istraživanja; Lepoglava*”, 1998. godina. Spomenuta djela pružaju dubinski, sveobuhvatan pogled na nekoliko temeljnih poglavlja koja ukazuju na nastanak čipaka hrvatskog područja, sadrže informacije o njezinom razvitku, lokaciji, izradi i primjeni te o vremenskom propadanju i gubitku čipkarske tehnike te čipke kao ručne tvorevine.

Cilj ovog istraživanja je povratiti važnost čipke kao dio kulturne baštine, osvijestiti ljude na njezin postepeni nestanak, ljepotu konačnog izgleda, ali i na unikatne procese izrade, bogatu i raznoliku primjenu čipke u industrijama kao što su modna i tekstilna industrija, industrija namještaja, obućarska industrija i sl.

RAZRADA TEME

2.1. Što je to čipka?

Ukoliko želimo istraživati čipku i njezinu primjenu, prvo ju moramo definirati. „*Čipka je samostalni šupljikavi ručni rad od lanenih, pamučnih, svilenih, agavinih, srebrnih i zlatnih niti.*“¹ Čipku možemo izraditi različitim tehnikama. Kao primjere tehnika imamo čipke koje su dobile naziv po istoimenoj tehnici izrade: mrežastu čipku, pletenu, kukičanu, strojno izrađenu, ali i dvije koje su nama zasigurno najpoznatije i čije primjene su najčešće: čipka na batiće i šivana čipka; odnosno čipka na iglu. Najveća primjena čipke na batiće nalazimo na području Lepoglave i usko područje oko grada u manjim selima. Na Jadranskom moru, točnije na otoku Pagu, stanovništvo je svoje odjevne predmete ukrašavalo čipkom izrađenom na iglu, dok su na otoku Hvaru koristili čipku koja je izrađena od niti biljke agave koja je na otoku Hvaru uvelike rasprostranjena.

Oslanjamo li se na točnost povijesnih podataka, možemo reći da su počeci prve izrade čipke bili zabilježeni u doba renesanse. Prethodno razdoblje, svima dobro poznato, srednji vijek, prepoznatljivo po tmurnim, teškim, ne tako radosnim vremenima, u ljudima je izazvalo potrebu za nečim novim, svježim, lijepim. Tako se javila ideja za izradom čipke. Njezina prva primjena je bila ukrašavanje odjeće muškog i ženskog stanovništva, a potvrđeno je da je upravo Europa bila centar izrade prvih čipaka. Danas, najpoznatija europska čipka je belgijska. U Hrvatskoj je čipka imala posve drugačije značenje nego u ostatku Europe. Pod time ne mislimo verbalno, pismeno već emocionalno. Bila je rađena za voljene osobe dok je ostatak Europe zanimala samo prodaja. Također, u Hrvatskoj su je izrađivale žene na selima i prenosile način izrade sa koljena na koljeno usmenom predajom i praktičnom primjenom, dok su je u Europi izrađivale žene iz plemićkih obitelji u samostanima.

U renesansi su žene iz plemićkih obitelji radile prema skicama, motivi koji su se javljali u razdoblju od 1527. do 1616.-te godine u Italiji i Francuskoj. Skice i motivi služili su kao inspiracija te su bili prijeko potrebni kako bi što ljepše, kvalitetnije, brže, urednije i lakše

¹ Katalog: „Čipkarstvo u Hrvatskoj“, 2003. Str. 3.

izradile čipku. Čipkarstvo je ručni rad, što je podrazumijevalo veliko znanje i vještinu. Preduvjet za njezinu izradu je bilo usavršavanje znanja u području tkanja i vezenja.

Podaci ukazuju na to da je prva čipka bila čipka na iglu. Njezin nastanak leži u izradi bijelog veza, bodova- rasplet i priplet. Ona je ukrašavala bijelo platno koje je tada bilo vrlo traženo i cijenjeno. Radilo se o geometrijskim oblicima te motivima reticelle. „*Riječ je o kvadratnom prostoru vezanom u osnovnom platnu, unutar kojeg se nalazi „paukova mreža“ od dvije okomice, kao dijela raspletenih niti podloge i dvije dijagonale.*“². Podaci navode da je čipka na batiće nastala u Antwerpenu u Belgiji. Batići su se izrađivali od materijala poput olova, kosti, drva. Čipka na iglu potječe sa Mediterana točnije Venecije. Za izradu takve čipke potrebni su nam igla, konac i podloga koja je u obliku valjkastog ili zaobljenog kvadratnog jastuka (ded) koji je bio ispunjen i tvrd na dodir radi lakšeg rukovanja.

2.2. Podjela čipke

2.2.1. Lepoglavska čipka

„*Ljepa glava*“, naziv je lokalnog stanovništva za grad Lepoglavu koji je i dan danas uvelike poznat po lijepim čipkama izrađenim na batiće. Lepoglavčani smatraju kako su fratri iz pavlinskog samostana zaslužni za izradu prve čipke u Lepoglavi te da su pridonijeli njezinom procvatu i razvitku. Kada bi upitali domaće stanovništvo kako još nazivaju svoj grad, većina bi nam odgovorila „*grad-zatvor*“. Taj naziv možemo potkrijepiti citatom iz knjige: „*Napušteni lepoglavski samostan potpao je pod Čazmanski kaptol u Varaždinu koji ga je sredinom 19.st. ustupio vlastima Habsburške Monarhije za potrebe državne kaznionice.*“³ Prema istraživanjima Zlate Šufflay, prije osnivanja tečajja i škole, čipkom su se bavile pastirice kada bi išle sa kravama na pašu. Pustile bi stoku da pase, a one bi sjele na pod, stavile jastuk na noge i tako ga pridržavale dok bi radile ili bi u krajnjem slučaju koristile štap za lakše pridržavanje. Čipka koja je bila izrađena na takav način naziva se

² Nerina Eckhel, Pohvala ruci: čipkarstvo u Hrvatskoj, 2012. Str. 8.

³ Izložba Ljepa Glava: muzej, baština, lokalna zajednica (2016-2017; Lepoglava, Zagreb), 2016. g. Str. 8.

„špica“ (*Spitze-njem. Čipka*). Bila je bez uzoraka, skromna, debljeg konca od domaće pređe, dimenzija 40x30 cm. Postupak izrade se zvao „*deda rediti*“ i bila su potrebna 20 do 24 para batića, jastuk se zvao „*ded/dedek*“. „*Bio je to četverouglasti plosni jastuk, sašiven od konopljice, a napunjen otavom (sijenom ili čak slamom)*“⁴. Lepoglavsku čipku se lako prepoznaje po relativno gruboj strukturi budući da su čipku čipkarice nijansirale sa gušćim i rjeđim prepletom niti. Ukoliko su htjele napraviti gušće tkivo, samo su trebale mijenjati intenzitet stezanja niti. Čipke su bile skromne, neukrašene, ali su se zato batići isticali izrezbarenim ukrasima. Glavna zanimacija pastira na ispaši stoke bilo je rezbarenje batića. Batići, u tradiciji, imaju namjenu dara, poklona koji su uglavnom dobivala ženska djeca. Uvelike su se cijenili i nasljeđivali sa koljena na koljeno ili dobivali na dar od drugih osoba. Vjerovalo se da donose sreću u poslu. Ondašnje stanovništvo, za izradu čipke, nije koristilo pribadače već trnje od biljaka. Kao zamjena za konac, poslužila im je nit konoplje koja je bila ručno ispredena, a primjenjivala se i u tehnici tkanja. Kako Zlata Šufflay navodi u svojim istraživanjima, najčešća primjena čipke je bila za ukras, isključivo na dan vjenčanja. Također, prodaja čipke bila je dobar izvor zarade kojom su se prehranjivale seoske obitelji. Čipkarice su čipku prodavale u Mariji Bistrici ili bi je mijenjale za razna tkanja, prehrambene proizvode i druge kućne potrepštine.

Razdoblje od 1892. pa sve do 1900.-te smatra se drugim razdobljem lepoglavskog čipkarstva. To je važno povijesno razdoblje uzmemo li u obzir kako je pokrenut 1. čipkarski tečaj na čelu s učiteljicom Viktorijom Pajer. Ona je zaslužna za uvođenje tzv. „*mladog dedeka*“, točnije radi se o okruglom čipkarskom jastuku ispunjenom piljevinom, koji se držao u košarici. Osnivanjem i djelovanjem prvog čipkarskog tečaja, dolazi do promjena u izgledu čipaka i batića. Tokom tog razdoblja najčešći motivi na čipkama nešto su slobodnijeg i kompliciranijeg oblika: ruže, makove ruže, tulipani, jaglaci, ružino i hrastovo lišće, žirevi, grozdovi. Čipka se na takvom jastuku pridržavala pribadačama-*gumbašice, bočke*, a za precizniju izradu su koristili idrijske predloške. Proizvodnja batića se odvijala u tokarskoj radionici lepoglavske kaznionice, zatvora. Osim zarade od čipke, lončarstva, pletarstva i drvodjelstva, muški članovi obitelji zarađivali su i kao stražari u

⁴ ZNANSTVENO-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- „Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998. “, 1999. g. Str. 39, 40.

kaznionicama kako bi osigurali prijeko potrebna sredstva potrebna za preživljavanje cijele obitelji. Zbog nesporazuma u komunikaciji između učiteljice Pajer i ondašnjih novina, došlo je do spaljivanja okruglih jastučića. Viktorija Pajer se povlači sa svojeg položaja, a na njezino mjesto dolazi Zlata Šufflay. Iako je došlo do zamjene voditeljica, tečaj se nastavio svakodnevno održavati od 11 do 13 sati, izuzevši četvrtkom i nedjeljom . Sudionice su bile učenice 4.-ih i 5.-ih razreda, međutim primijećen je i česti dolazak to jest sudioništvo odraslih žena i djevojaka koje su pokazivale interes za izradu čipke ili su pak imale vremena kao i dozvolu od strane svoje obitelji. Škola se pobrinula da svaka učenica koja pohađa tečaj ima vlastiti pribor potreban za rad. Među priborom za rad nalazili su se stolici za jastuk, sitni pribor i stolac na kojem su sudionice tečaja sjedile. Zahvaljujući sve većem interesu za čipkarstvo, na školskim izložbama 1894./5./6./7., bili su izloženi ručni radovi čipki.

Razdoblje od 1900.-te do 1920.-te je bilo vrijeme izrade čipki koje nije u tolikoj mjeri uključivalo čipkarske tečajeve. Zbog sve većeg zanimanja za čipku i čipkarenje, došlo je do brže proizvodnje što je rezultiralo pojmom „*trgovci seljaci*“. Riječ je o seoskim ljudima čije su žene izrađivale čipku te su onda oni navedenu čipku prodavali u bližoj i daljoj okolini: Varaždin, Zagreb, Slavonija, Štajerska, Ugarska. Pojavom trgovaca čipkara, čipkarice su došle u kontakt sa novim motivima koje su brzo preuzele, a to su uglavnom bili motivi iz časopisa: Wiener Mode, Kastner-Ohler-Katalog i knjiga nabavljenih u Ugarskoj: Wald Guyla, Budapest, Alapttattot.

Zlata Šufflay je 1925.-te god. posjetila izložbu „Narodne rukotvorine“ te primijetila pad u kvaliteti izrade čipki, a 1928. god. na izložbi „Narodni ručni radovi“ uočila je kako uopće nisu izložene lepoglavske čipke. Zaključila je kako je to sveukupni rezultat brze proizvodnje čipki kao i sama pohlepa za zaradom čime se izgubila sama bit čipke i čipkarstva.

U periodu od 19.-og i poč. 20.-og stoljeća, na red dolaze pučke škole. Preispituje se sama izrada čipke te se postavljaju pitanja: Da li je bitna i koliko?; Da li da se učenice bave pravom čipkom ili prvo arhetipima pa potom pravima?- čisto radi lakšeg svladavanja tehnike. Među prvim otvorenim školama u Europi i Hrvatskoj bile su škole pod okriljem crkvenih redova koji su se time prvi počeli baviti. Godine 1777., za vrijeme vladavine

carice Marije Terezije, osnovana je prva ženska pučka škola u Hrvatskoj. Zaslugu za njezino otvaranje su imale sestre Uršulinke u Varaždinu. Nakon uspješnog prvog desetljeća postojanja škole, donesena je odluka o otvaranju Gradske ženske pučke škole u Zagrebu. Novo razdoblje za žensko školstvo nastupa dolaskom Sestara milosrdnica 1845.-te godine iz Tirola u Zagreb koje odmah započinju sa osnivanjem trirazredne škole koja se širi na više godina obrazovanja.

Tokom godina uspješno su djelovale i osnivale pučke škole diljem Hrvatske, uključujući područje Slavonije, Dalmacije te Bosne i Hercegovine. Zamisao osnovanih škola diljem Hrvatske zemlje je bila ta da se učenice što bolje pripremi za budući život u ulozi žene i majke te da se popravi kvaliteta škola, a ne da se učenice obrazuju u obrtnice ili da se cijeli taj sistem predavanja pretvori u profesionalno osposobljavanje. Kada govorimo o načinima tehnike izrade čipke na hrvatskom prostoru, osim čipke na batiće i šivane čipke, valja spomenuti i druge tehnike kao što su npr. arhaične tehnike- uzlanje i mreškanje.

Smatra se da su upravo te dvije tehnike bile sirovi početak izrade čipke. Osim uzlanja i mreškanja, imamo i tehnike: jalba i macrame. Pomoću tih tehnika su se dobivali jednostavni geometrijski ornamenti. Ono što su učenice naučile u teoriji, od njih se očekivalo da to znaju primijeniti i u praksi. Naučeno znanje su iskoristile za ukrašavanje narodnih nošnji koje su se smatrale, a i dan danas se smatraju tradicijskim blagom. Glavni naputak u vezi obuke u ručnome radu bio je taj da svaka učenica mora samostalno raditi. Cilj je bio djevojke naučiti motriti i promatrati, da što bolje i kvalitetnije izvrše zadatak izrade čipke, a ne da naprave što više čipki. Takav stav i način izrade, pokazao se ispravnim budući da se očuvalo bogatstvo narodne baštine.

Program pučkih škola se dijelio na razrede i gradiva koja su se morala usvojiti kako bi se moglo raditi dalje:

1.razred

1. poljeće: početak pletenja dvjema iglama, prava i kriva
2. poljeće: pletenje čarapah bez okrajakah,

2. razred

1. poljeće: usavršivanje u pletenju čarapah s osobitim obzirom na petu i svršetak čarape, te prvi počeci kačkanja
2. poljeće: kačkanje iz jednostavnih kačkanih i tiskanih pregledalica

3.razred

- 1.poljeće: bilježenje i jednostavno vezenje vunicom
2. poljeće: šupljikanje i prelo na kolovratu

4. razred

1. poljeće: krojenje i šivanje seljačkog rublja
2. poljeće: nastavak šivanja i krojenja, a uz to krpanje rublja, dopletivanje i vrpanje čarapa (Školski zakon: 1874., 32.)⁵

Kada raspravljamo o podrijetlu lepoglavske čipke tj. o vremenu kada je nastala, važno je uzeti u obzir dva moguća izvora: prvi su redovnici pavlinskog reda, oko 1400.-te god., a drugi su žene čeških doseljenika koji su se bavili rudarstvom. Bez obzira koji je izvor točan, ne smijemo dvojiti o tome koliko su fantastični i unikatni čipkarski proizvodi. Razdoblje između dva svjetska rata je bilo od najvećeg značaja za čipku. Njezin razvitak je bio ekonomski prijeko potreban. „*Obnova školske čipke krajem 19. st. doživljava vrhunac u međuratnom razdoblju djelovanjem dviju vrlo sposobnih voditeljica: Ivanke Horvat (od 1931. vodi čipkarski tečaj), te posebice Danice Brössler, za čije je djelatnosti podignuta i nova zgrada godine 1937. (Banovinska čipkarska škola), a izrada, kao i prodaja doživjele*

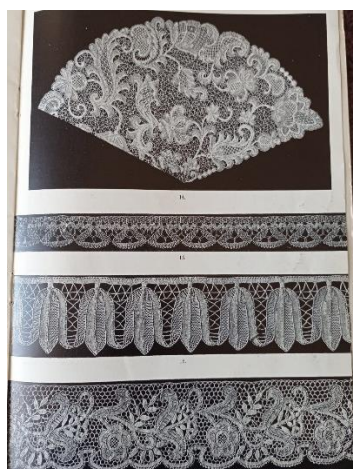
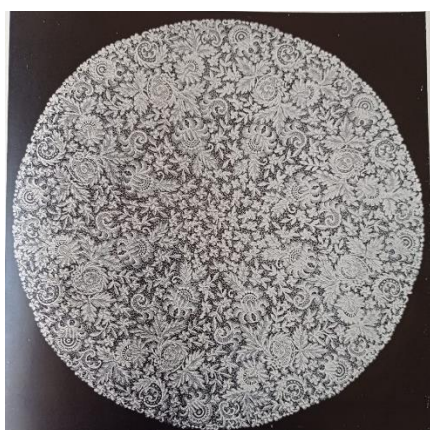
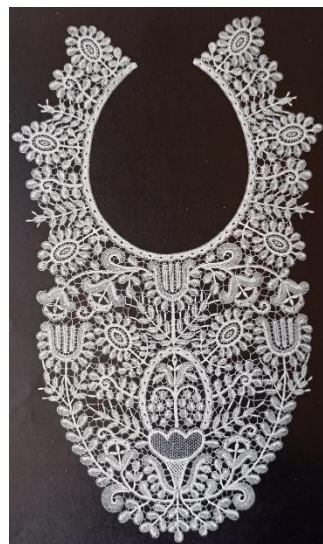
⁵ ZNANSTVENO-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- „Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998. “, 1999. g. Str. 67.

su neslućenu razinu.“⁶ Kako je novac oduvijek bio potreban, a iznimno u međuratnim razdobljima neimaštine, žene sa sela su ostavljale (tj. bile su oslobođene) kućanskih poslova u cijelosti, a neke samo djelomično, kako bi se u potpunosti mogle posvetiti izradi čipke. Njih su u kućanstvima zamjenjivale sestre, majke, kćeri. Požrtvovnost je s vremenom urodila plodom jer su ljudi na selu tržili velike prihode čipkarstvom. U to vrijeme nije bilo neobično vidjeti muškarca kako dolazi na čipkarski tečaj i čipka.

Tečaj je vodila Danica Brössler, a pri podučavanju je koristila vlastite nacрте koji su bili inspirirani idrijskim i briselskim uzorcima. Za pohađanje tečaja, uvjet je bio da ženska djeca prvo završe pučku školu, što je bilo do oko 11.-te/12.-te godine ženske djece. Tamo su morale znati crtati, šivati, čipkati, slijediti upute/nacрте. Nakon završenog obrazovanja u pučkim školama, mogle su se ozbiljnije početi baviti izradom čipke na tečajevima. Velik broj obitelji je podupirao svoje kćeri da napuste poslove težaka te se odu školovati kako bi zaradile čipkanjem. Kada su pitali ondašnju čipkaricu kako je raditi čipkarski posao, J.Š. Budim tvrdi: „*Lakše delati čipku, nek kopati z motiku saki dan.*“. Rad sa čipkama je bio dugotrajan, zahtjevan, ponekad se radilo 10 do 12 sati na dan ili više, ovisno o slobodnom vremenu, te zahtjevnosti čipke.

⁶ ZNANSTVENO-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- „Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998.“, 1999. g. Str. 79.

Slike čipki (1-9) iz zaštićene knjige Obrtničke škole u Lepoglavi

Ljepota lepoglavske čipke nije samo očarala povjesničare, muzeologe, teoretičare, učiteljice već i mnoge druge poznate i manje poznate zaljubljenike. Učenica koja je pohađala lepoglavsku školu posvetila je pjesmu lepoglavskoj čipki, te akademska umjetnica Akiko Sato uzela je primjer lepoglavske čipke pod nazivom „Sunce“ kao inspiraciju za svoju skulpturu „Šator od čipke“.

Lepoglavska čipka

Klip, klap, klipa, klap
kaj to klapa, kaj to klipi
vu tu črnu noć?

Klip, klap, klipa, klap
Bateki tenku, finu čipku delaju.

Pri strine Magde svetlo gori.
Kaj to strina Magda dela?
Čipku?

Bo penez, boju z auti došli,
Boju dobre platili
Oni koji penez imaju.
Nek znaju kak je
Dugo strina svetlila
Dok je čipku redila.

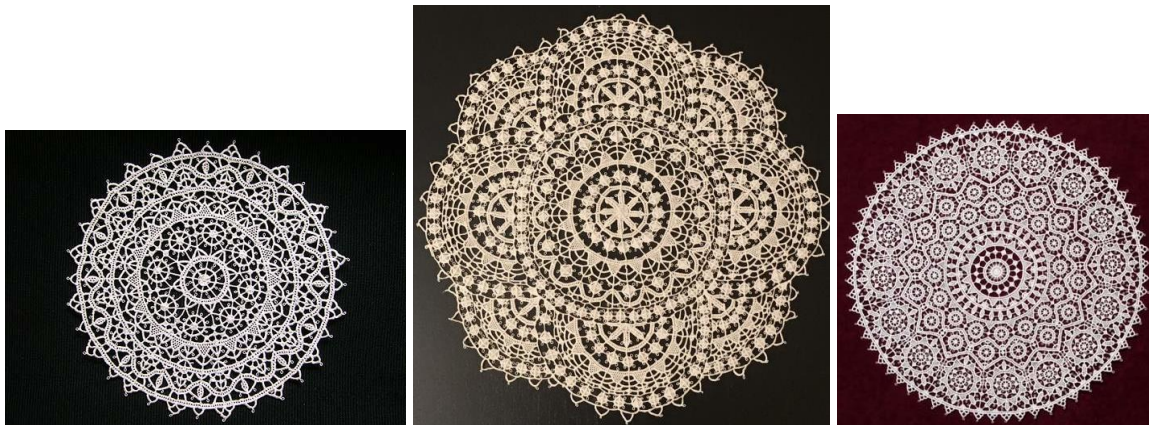
Sl. 10: Akiko Sato; „Šator od čipke“

2.2.2. Paška čipka

Paška čipka, prepoznatljiva po iznimnoj ljepoti i čvrstoći niti, korijene vuče s otoka Paga na našem Jadranu. Njezina izrada je nešto zahtjevnija od lepoglavske. Za pašku čipku su iznimno bitne igle čijom upotrebom bi se što bolje napravile finese i detalji koji pašku čipku čine posebnom. Za izradu takve čipke prvo su se morale usavršiti tehnike na bijelom vezu, a to su rasplet, priplet i izriz. Najviše se ukrašavala ženska narodna nošnja, a nedugo zatim i stolnjaci, posteljno rublje, itd. Prve čipke su se izrađivale bez nacrtu ili šablona na ravnim i tvrdim površinama, a s vremenom se koristio tvrdi valjkasti jastuk. Majke i bake usmenom su predajom, ali i praktičnim radom objašnjavale samu izradu paške čipke. Proces obuke je bio dugotrajan i nije bio za one tankih živaca. Stare žene tvrde da je za izradu potrebno puno vremena, posvećenosti, ljubavi, strpljenja i volje. Čipkalo se tehnikom *reticele*. Motivi su bili strogo geometrijskih oblika: krugovi (*unjuli i kolumbarići*) raznih veličina i debljina, polukrugovi (*ročelica*), trokutovi (*mendulica*), rombovi, pravokutnici (*gusti listaci*), pruge ali i motiv rozete i listića (*listacići*). Čipkarice su pohađale školu Frane Budaka. Frane Budak je bio političar, paški gradonačelnik, a neki ga nazivaju i prvim muškim čipkarom iako on ustvari nikada nije čipkao već samo crtao i prikupljao nacрте za izradu čipki. Nakon neslaganja i na kraju sukoba sa Brankom Hegedušićem, prekinuo je suradnju i odlučio sam osnovati školu na Pagu 1906.-te godine, a prva učiteljica novoosnovane škole bila je Nina Rakamarić. Podaci navedeni u knjigama govore o razvitku i širenju paške čipke preko benediktinskih samostana sv. Margarite, no za to su zaslužne i same škole i čipkarski tečajevi koji se osnivaju krajem 19. i poč. 20.-og stoljeća sve do vremena nakon Drugog svjetskog rata.

Pag, Hvar i Lepoglava smatrani su hrvatskim centrima čipkarstva. Sve su tri vrste čipki s navedenih područja ušle su u UNESCO-ov popis svjetske nematerijalne kulturne baštine.

Sl. 11, 12, 13: Primjeri paške čipke

Sl. 14: Tomislav Kršnjavi: „Paška čipkarica”

Sl. 15, 16: Izrada paške čipke

PAŠKA ČIPKA

Ponos i dika moga
si grada i naroda,
i ca san starija u tebe sam zajubjenija.

Gedan te cili svoj vik
nagedat te se ne moren.
Onda stanem... gedan...
i penšan.

Ku bi ja volila imat?
Budakovu, brestericu, tamburu,
zmiju, krivu mendulu, papinu,
rotondu, kvadratu ili gvanteru.

Ca ja penšan, ku bi ja volila imat?
Ja bi sve!

Te vridne, šesne, bele ruke
ke su te stvorile,
ke su noga puta pod lumacon celu noć
ćorile.
da bi te do jutra deštrigale,
prodale i fameju svoju so tin prehranile.

Pogacice, mendulice, ročelice,
pekjice, sunašća, zupcići
kolumbarići, listacići.

Ki bi se sve to nabroji
materie i nane ca su nan vavik govorele
a vela fala njima
ke su nas šit naucile

I dok je voje, serca i
jubavu paška čipka i teg
vavik će se lavrat i nikad,
nikad se neće zaboravit.

Ivanka Benzia

Pag, svibanj 2010.

2.2.3 Hvarska čipka

Hvarska čipka je delikatna vrsta tkanine. Izrađena je od iznimno tankih i sjajnih niti biljke agave. U Europi se agava prvi put pojavila u 16.-om stoljeću, kada su ju dovezli moreplovci iz Južne Amerike u Španjolsku. Pošto je podrijetlom iz Meksika, navikla je na velike vrućine i potrebno joj je malo vode. Raste na sunčanim kamenjarima i na području gdje ima malo zelenila. Spada u skupinu većih biljaka, a širina joj može biti do 4 metra te ima bodlje koje uvelike otežavaju njezino korištenje. Sok iz agave se također koristi i kao zaslađivač, može se pretvoriti u alkoholno piće koje podsjeća na tekilu, dok se od niti iz lišća dobiva materijal za čipkanje. Niti su se brale u određeno doba godine, uglavnom tokom proljeća i toplijih dana budući da hladan vjetar i bura jako brzo suše i lome niti. Obrada je bila dugotrajna zbog puno različitih procesa koji su se morali odraditi kako bi niti dobile karakterističnu bijelo žućkastu boju, čvrstoću i sjaj. Dužina niti kretala se od tridesetak centimetara pa sve do jednog metra dok je debljina varirala, stoga su čipkarice morale paziti koju će nit uzeti za koji dio čipke. Nama dostupne i poznate informacije ukazuju na to da su jedine čipkarice, koje su se bavile hvarskom čipkom, bile sestre iz benediktinskog samostana koji je osnovan 1664.-te godine. Sama vještina je sa Kanarskih otoka; Tenerife, a na Hvaru se javlja tek u drugoj polovici 19.-og stoljeća, što ju stavlja u skupinu relativno mlade tehnike za razliku od lepoglavskog i pašskog čipkarstva. Govorimo li o tehnikama rada, imamo tenerifu, tenerifu sa mreškanjem i mreškanje na okviru. Čipkarice su je izrađivale bez muštri i predložaka na tvrdom komadu kartona i sa iglom dok su motivi uglavnom bili geometrijskog oblika. Umijeće te vještine je ugroženo budući da su sadašnje čipkarice starije životne dobi, a mladi ne pokazuju interes za izradu i obradu čipke. Iako je njezina uporaba na našim prostorima nova, svježa, već se vodi rasprava s ciljem da hvarska čipka postane zaštitnim znakom grada Hvara.

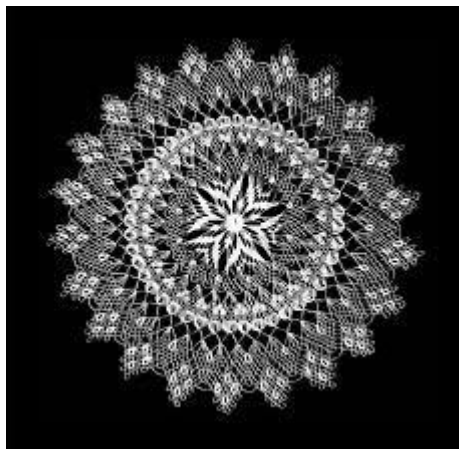
Sl. 17: Niti agave

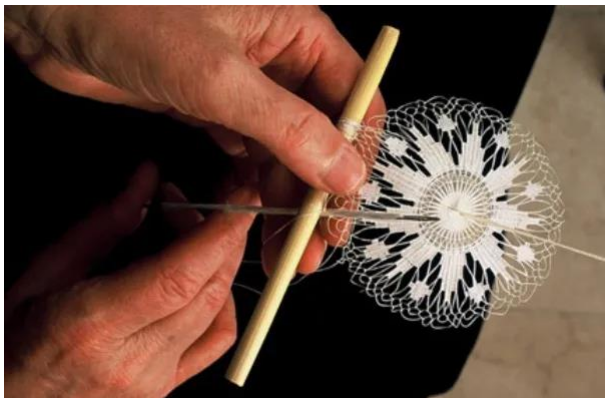
Sl. 18: Izrada hvarske čipke

Sl. 19, 20: Primjeri hvarske čipke

Sl. 21, 22: Tehnika izrade hvarske čipke

3. Istaknute učiteljice čipkarskih tečajeva u Lepoglavi

3.1. Zlata Šufflay

Kada govorimo o lepoglavskim školama i tečajevima u razdoblju od 1900.-te godine kao i godinama koje su uslijedile nakon 2. svjetskog rata, jedna od najvažnijih učiteljica zasigurno je bila pl. Zlata Šufflay. Njezina obitelj je bila plemićkog podrijetla te možemo tvrditi kako je plemićko podrijetlo mladoj učiteljici pridonijelo u oblikovanju njezine karijere, ali nikako ne smijemo zanemariti njezino iskreno zalaganje za izradu čipke tijekom života koje je urodilo plodom. Već kao mlada, uronila je u svijet čipkarstva sličnim ručnim tehnikama, ž poput tkanja i vezenja, koje su bile međusobno povezane i slične u kontekstu ručnog rada. Otac pl. Zlate Šufflay bio je učitelj te ju je najvjerojatnije očevo zanimanje ponukalo da i sama krene učiteljskim vodama, odabir karijere je rezultirao titulom vodeće osobe čipkarskog tečaja kao i titulom pučke učiteljice u Školi u Lepoglavi. Kroz život, imala je tri značajna razdoblja svojega rada. Prvo razdoblje obuhvaća njenu mladost i naobrazbu. Čipkarstvom se počela baviti davne 1893. godine, a tijekom svojeg školovanja imala je veliku podršku i pomoć profesorice časne sestre Ignacije Bernatović te doktora i zagrebačkog biskupa Josipa Langa. Njezin rad u čipkarstvu započinje u Lepoglavi gdje je vodila čipkarski tečaj, koji je trajao samo 3 godine, a potom 1897. god. biva premještena u Varaždinske toplice gdje je podučavala 16 godina; sve do 1913. godine. Zlata Šufflay je u svojoj učiteljskoj karijeri bila zaslužna za uvođenje i rad na čipki koja se izrađivala batićanjem; čipka na batiće. Također, uvela je riječ *„na balantiće“*, koja je kasnije bila priznata, te naziv *„pračipke“* za čipke koje su bile izrađene prije 1890.-te.god.

Ova istaknuta učiteljica bila je zaslužna za osnivanje *„Strukovnog čipkarskog tečaja“*. Radi se o tečaju koji je bio od velike koristi i značaja za hrvatsku zemlju, ali i samoga grada Lepoglave budući da su mlade djevojke na taj način dobivale naobrazbu, a s time se ujedno i razvijalo gospodarstvo koje je znatno utjecalo na oblikovanje hrvatskog kulturnog i gospodarskog društva. Tečaj se održavao svaki četvrtak prijedodne na kojemu je bilo 16 do 18 polaznica. Uglavnom se radilo o mladim djevojkama, djevojčicama koje su pomagale u kućanstvu i nisu još stupile u brak. Odnosno, imale su vremena pohađati tečaj, nisu ih vezale druge obaveze. Tamo su mogle izrađivati prostirače, rubce, crkveno ruho; koje je kasnije bilo od velikog značaja.

„Radovi njezinih učenica prikazani su na izložbama jubilarnih proslava topličke škole god.1971. i 1980. Antipendij i rokete ukrašeni kleplanom čipkom pohranjeni su kao i ostalo crkveno ruho u tehnicu kukičanja u topličkoj župnoj crkvi.“⁷.

Drugo razdoblje djelovanja Zlate Šufflay je započelo premještanjem 1913.-te godine u Muzej za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu. Njezinim odlaskom iz Varaždinskih toplica pretao se održavati čipkarski tečaj. To je bilo razdoblje znanstveno- istraživačkog rada Zlate Šufflay što uključuje i njezine kreativne radove u već spomenutom muzeju. Kada govorimo o njezinim znanstveno-istraživačkim zalaganjima, valja istaknuti proučavanje hrvatskoga veza i izvorne čipke koje su se nalazile na hrvatskim narodnim nošnjama, uglavnom na područjima Moslavine, Podravine, Turopolja te Hrvatskog zagorja. Za oko su joj također zapele povijesne crkvene čipke koje je smatrala vrlo bitnima budući da su joj poslužile kao izvor inspiracije za osmišljavanje nacrtu za hrvatsku i balkansku crkvenu čipku.

Plod njezinog rada bila je knjiga *„Hrvatska narodna čipka u domu i na oltaru“*, a sastojala se od dva bitna dijela koja su sadržavala važne nacрте i fotografije čipke:

- 1.) *„Hrvatska čipka u domu“*
- 2.) *„Hrvatska narodna čipka na oltaru“*

Treće razdoblje Zlate Šufflay započinje njezinom mirovinom 1925.-te godine. Iako se umirovila to ju dakako nije sprječavalo da neumorno nastavi djelovati i ostavljati trag u svijetu hrvatskog čipkarenja. Budući da potječe iz obitelji učitelja, a i sama je bila učiteljica, za njene stavove o obrazovanju možemo reći da su jaki, čvrsti, dominantni te se srdačno zalaže za školstvo i naobrazbu. Nedugo nakon ulaska u mirovinu zalaže se za obnovu čipkarskih tečajeva i osnivanje čipkarskih škola u Lepoglavi i Varaždinskim toplicama gdje je djelovala prije mirovine. Uvela je termin *„Lepoglava-Hrvatski Brusel“* kao ‚lozinku‘, odnosno ideju da se grad Lepoglava uzdigne i postane poznat po svojem najvećem bogatstvu- čipki. To se svidjelo drugoj istaknutoj učiteljici lepoglavskog

⁷ ZNANSTVENO-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- *„Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998. “*, 1999. g. Str. 22.

čipkarstva, Danici Brössler koja je prihvatila taj prijedlog. Zamisao Zlate Šufflay da se nastavi tečaj samo se djelomično ostvario.

Tečaj se nastavio, ali bez korištenja nacрта čipaka Šufflay prilikom izrade za što ona nije previše marila već joj je bilo od iznimne važnosti da sama ideja zaživi.

Godine 1940.-te, obratila se svetostima, točnije Alojziju Stepincu kojemu je ukazivala na važnost dviju škola: škola u Lepoglavi koja bi bila *hrvatski Bruxelles*, te škola u Varaždinskim toplicama koja bi trebala predstavljati veliki stil nacionalnog sakralnog čipkarstva. Došao je rat i pomrsio planove Zlate Šufflay. Alojzije Stepinac je bio prognan, a ona je umrla 26. srpnja 1956. godine. Kao posljedica političkog sukoba, ideja o organiziranoj izradi hrvatske crkvene čipke nikada nije zaživjela.

3.2. Danica Brössler

Druga vrlo bitna učiteljica lepoglavskog čipkarstva, bila je Danica Brössler. Rodila se kao 5. dijete, sedmeročlane obitelji. Otac joj je bio vojni časnik te je imala četvero starije braće. Obrazovanje je završila u Učiteljskoj školi u Zagrebu, 1930.-te godine. Ona se spominje kao najznačajnija ličnost lepoglavskog čipkarstva. Najpoznatija je po tome što je bila vodeća osoba u čipkarskoj školi posvećena podučavanju i stvaranju čipki na području Lepoglave i uže okolice. „*Ulažući velike napore, ova vrsna čipkarica i umjetnica svojom je darovitošću, znanjem i sposobnošću lepoglavsku čipku usavršila i razvila dovodeći ju u sam vrh europske i svjetske kulturne baštine.*“⁸. Naslijedila je radno mjesto Ivanke Horvat u Lepoglavi. Čipke Danice Brössler, kada govorimo o vrsti kojom je čipka izrađena, pripada skupini koja se naziva „*duchesse*“ - karakteristike su tanki konac, fina vrsta čipke, cvjetni motivi koji su bili međusobno povezani te motivi listića. Primjena takve čipke je bila za ukrašavanje odjeće, intimnog rublja, kućanskog tekstila. Svojim zanimljivim i ispunjenim životom, poslužila je kao inspiracija za nastanak „Zbirke Danice Brössler“. Zbirka je službeno objavljena 19. lipnja davne 1938. godine.

⁸ ZNANSTVENO-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- „Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998.“, 1999. g. Str. 14.

Tekst je sadržavao podatke o cijenama izrađenih čipki toga vremena, mjesta gdje su se mogle kupiti (Banovinska obrtnička škola) te informacije o mjestu iz kojeg potječe određena čipka.

U zbirci su navedena sljedeća poglavlja:

1. Čipke rađene u lepoglavskoj čipkarskoj školi
2. Predloške s nacrtom čipke (MUŠTRE)
3. Publikacije i kataloge o čipki
4. Primjere narodnog tekstila i *uzornika*
5. Crteže- predloške za vezenje
6. Razne *uzornike*- vezenje, kačkanje, pletenje, necanje
7. Izreske iz novina i časopisa
8. Osobnu dokumentaciju
9. Prepisku i rukopise
10. Crteže- portrete
11. Fotodokumentaciju
12. Fotonegative na staklu

U suradnji s Vladimirom Tkalčićem, nekadašnjim zaposlenikom u Etnografskom muzeju, a potom ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt, objavljen je katalog čipki pod nazivom „*Lepoglavska čipka*“, 1938. godine. Možemo reći da je taj katalog nastao kao rezultat djelovanja Banovinske čipkarske škole koja je tada bila aktivna i istraživanja povijesti čipkarstva. Za ta istraživanja zaslužni su razni povjesničari, etnolozi, muzeolozi, te povjesničari umjetnosti. U zbirci se nalaze primjeri klepane čipke Danice Brössler, 133 komada koji su uspješno prikupljeni. Oni su se razlikovali po obliku, motivu, složenosti izrade, te svojoj primjeni na raznim kućanskim tekstilima: stolnjaci, tabletići, posteljno rublje. Klepana čipka se izrađivala pomoću predloška; *muštre*, koja se postavljala na čipkarski jastučić; *dedek*. Uglavnom se izrađivala na metre, pod nazivom *stazice*. Muštre su nacrti iscrtani na papiru pomoću tuša ili su bili preslikani, a glavni autor je bila Danica Brössler.

EKSPERIMENTALNI DIO

U eksperimentalnom dijelu završnog rada provedena je ideja u kojoj je bio cilj primijeniti hrvatske čipke unutar moderne modne kolekcije. Vjerodostojno prikazati izgled čipki, koje se međusobno razlikuju po izgledu, sastavu i primjeni, te ih uklopiti u moderne odjevne predmete. U likovnoj mapi modne kolekcije prikazano je 15 modnih crteža realiziranih različitim likovnim tehnikama. Ideje odjevnih predmeta su isključivo unikatni radovi autorice (Sara Bardić) dok su uzorci čipke reinterpetirana kulturna baština. Čipka je ukomponirana na način da se stvori slika cjeline koju čine odjevni predmeti i reinterpetirana čipka. Inspiracija za odjevne forme je proizašla iz vlastitih radova sa kolegija Modni dizajn II, profesorice doc. art. Josipe Štefanec. Zadatak je bio osmisliti haljine pridržavajući se zadanih krojeva (T,A,X,Y) uz dodavanje odgovarajućih šavova i na taj način stvoriti novi odjevni predmet. Najviše me privukla ideja da se bavim formom koja je u pravilu dosta bliska s područjem arhitekture. Kreacije su voluminozne, izlaze u prostor i na taj način daju dojam glomaznosti, veličine. Figure su minimalističke, nacrtane sa obrisnim linijama gdje je prikazana igra svijetla i sjene na pojedinim dijelovima tijela. Figura je smještena na kolaž u boji u cilju postizanja slojevitosti likovnog prikaza i zanimljivije likovne kompozicije. Svidjela mi se ideja tzv. gotovog proizvoda. Ukomponirati već izrađen hrapavi, mat kolaž sa bijelim papirom koji ima glatku, sjajnu površinu. Kombinacija papira stvorila je pozadinu i već pripremljenu podlogu koja mi je olakšala bojanje odjevnih predmeta. Boje kolaža su uglavnom pastelnih tonova zelene, plave, žute i ružičaste kako bi crtež modne figure došao do izražaja u prvom planu likovne kompozicije. Materijale koje bi koristila za kolekciju bili bi prirodnog sastava (lan, juta) i kompaktnijeg tkanja (keper) radi postizanja voluminoznih formi odjevnih predmeta. Kolekcija je namijenjena mlađim osobama kao poticaj za kreativno odijevanje sa tradicionalnim elementima.

Rad broj 1:

Rad broj 2:

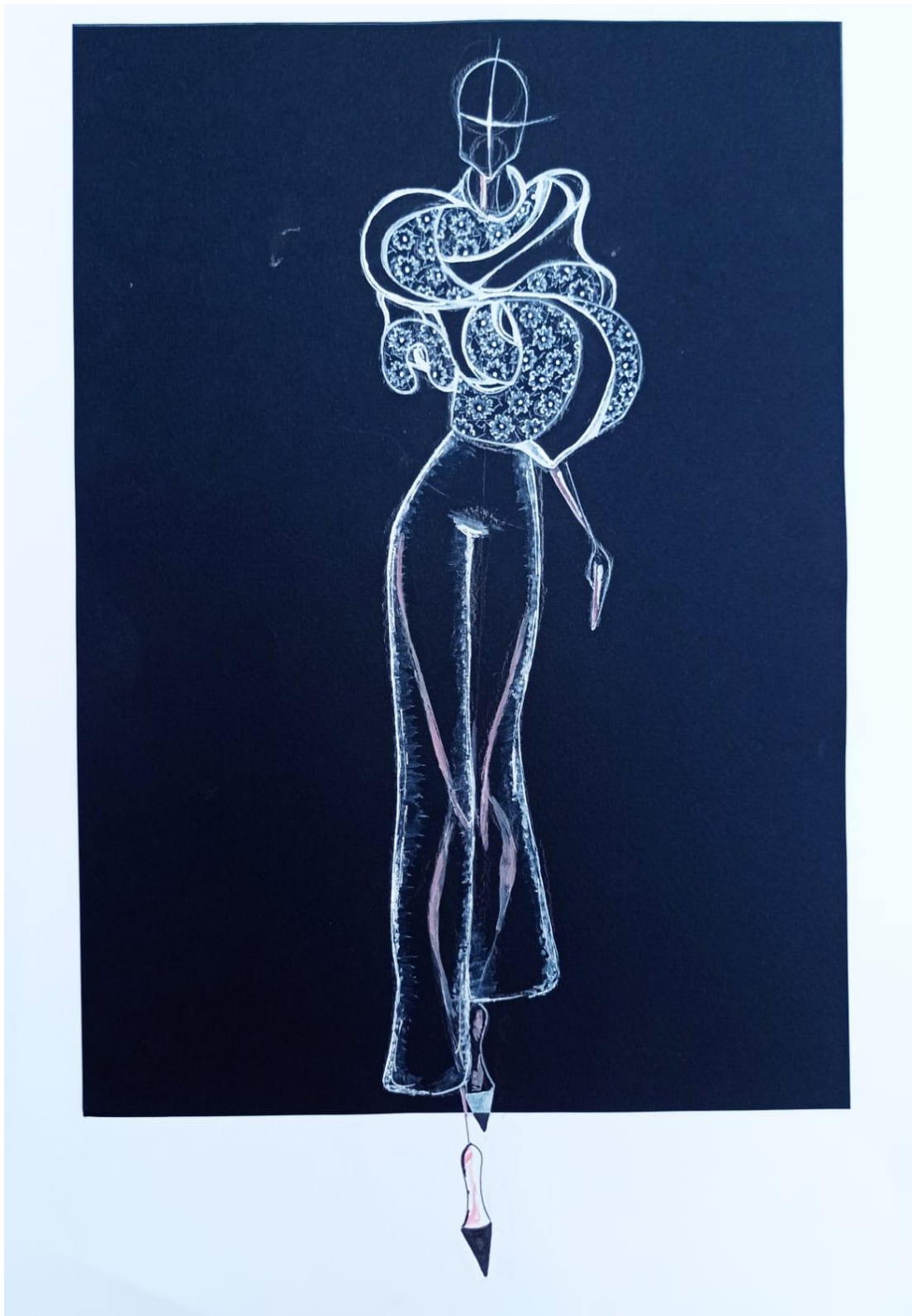
Rad broj 3:

Rad broj 4:

Rad broj 5:

Rad broj 6:

Rad broj 7:

Rad broj 8:

Rad broj 9:

Rad broj 10:

Rad broj 11:

Rad broj 12:

Rad broj 13:

Rad broj 14:

Rad broj 15:

ZAKLJUČAK:

Spoznaje do kojih je došlo prilikom istraživanja možemo sagledati kao upozorenje. Od industrijske revolucije do danas način proizvodnje se ubrzavao, a kvaliteta predmeta postajala je sve slabija. Manje se cijene ručno izrađeni proizvodi, brzo odlaze u zaborav i rijetko tko ih pokušava sačuvati i zaštititi. Čipka, kao tradicija ostaje samo u knjigama, slikovnicama, muzejima, kulturno umjetničkim društvima, a sve manje se primjenjuje u svakidašnjem životu, npr. u tekstilnoj i modnoj industriji, za ukrase i dekoracije, u industriji namještaja.

Smatram kako je potrebno potaknuti svijest ljudi prvenstveno na očuvanje čipke kao ručne tvorevine, a potom potaknuti mlade ljude da pokažu veći interes za tradiciju i vrijednosti koje ta tradicija donosi. Od velike je važnosti obnavljati i razvijati stare vještine i primjenjivati ih u suvremenom svijetu zbog postizanja veće kvalitete i vrijednosti ljudske tvorevine kao i zbog očuvanja identiteta nekog kraja ili naroda.

LITERATURA:

- [1] Katalog: „Čipkarstvo u Hrvatskoj“, 2003. g.
- [2] Nerina Eckhel: „Pohvala ruci: čipkarstvo u Hrvatskoj“, 2012. g.
- [3] Dronjić Matija, Kurtin Mareta: „Izložba Ljepa Glava: muzej, baština, lokalna zajednica (2016-2017; Lepoglava, Zagreb)“, 2016. g.
- [4] Znanstveno-stručni skup Hrvatske čipke - nova istraživanja (1998 ; Lepoglava)- „Hrvatske čipke - nova istraživanja : zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa, Lepoglava, 25.-27. rujna 1998. “, 1999. g.
- [5] Banska uprava Savske banovine: „ Lepoglavske čipke“, Zagreb, 1938. g.
- [6] Tihana Petrović Leš, Andrea Klobučar, Antonina Srša: „Lepoglavska čipkarska baština- Iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt“, Lepoglava, 2015. g.
- [7] Tihana Petrović Leš: „Lepoglavsko čipkarstvo“, 2008. g.

